

**A STÍLUSTULAJDONÍTÁS SZOCIOKULTURÁLIS
MEGHATÁROZOTTSÁGA MAGYAR ALTERNATÍV
DALSZÖVEGEKBEN**

TDK-DOLGOZAT

Készítette:

Túrmezei Nagy Márton

Miskolci Egyetem, BTK

Témavezető: Dr. habil. Pethő József
főiskolai tanár

2024

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
2. A kutatás elméleti háttere	3
3. A kutatásban szereplő dalszövegek bemutatása	5
4. A kérdőív bemutatása	6
5. A kérdőív eredményei és a dalszövegek elemzése	10
5.1. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a <i>Hol volt hol nem volt</i> c. dalszövegben	10
5.2. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a <i>Király Úr</i> c. dalszövegben	13
5.3. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a <i>Ragaszthatatlan szív</i> c. dalszövegben	17
5.4. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a <i>A bál</i> c. dalszövegben	19
5.5. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a <i>Kár</i> c. dalszövegben	22
5.6. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a <i>Hobbihajótörött</i> c. dalszövegben	25
6. A nem, az életkor és az iskolázottság mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényezők	28
6.1. A befogadó neme mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényező	29
6.2. A befogadó életkora mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényező	29
6.3. A befogadó iskolázottsága mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényező	30
7. Összegzés és kitekintés	30
SZAKIRODALOM	32

1. Bevezetés

A közelmúlt kognitív nyelvészeti, azon belül kognitív poétikai és stilisztikai kutatásainak gyakran voltak témái a magyar könnyűzenei dalszövegek (l. pl. Tátrai 2012, Ballagó 2021), nem utolsósorban azért, mert sok esetben a kanonikus lírához hasonló diszkurzív sémákkal jellemezhetőek, így ezek vizsgálata hozzájárulhat a líra teljesebb jellemzéséhez.

A műfaj stilisztikai, illetve poétikai vizsgálatát indokolja, hogy a fiatalság számára ma ezek a dalszövegek gyakran lényegesebb kapcsolódási pontot jelentenek az irodalom egészéhez, mint a kanonikus magyar líra. Ez ered egyrészt abból, hogy a magyar könnyűzenei dalszövegek zöme sokkal újabb keletkezésű, mint a kanonikus magyar lírai művek, valamint abból is, hogy a dalszövegek a hozzájuk kapcsolódó zenészi-előadói tevékenység és ezáltal a multimodalitás révén könnyebben meg tudják szólítani a fiatalabb generációk tagjait.

Dolgozatom elsődleges célja annak vizsgálata, hogy a magyar alternatív zenei dalszövegek nyelvi konstrukciói, konstruálási megoldásai hogyan befolyásolják és árnyalják a befogadói stílustulajdonítást, illetve hogyan alakítanak ki az időbeliséggel kapcsolatos benyomást a befogadóban. A dolgozat második célkitűzése annak vizsgálata és bemutatása, hogy a befogadó neme, életkora és szociokulturális helyzete hogyan befolyásolják a stílustulajdonítás folyamatait. A vizsgálatokhoz – empirikus adatgyűjtés céljából – internetes kérdőívvel modelláltam a befogadói stílustulajdonítást nagy számú, összesen 110 kitöltő közreműködésével, majd az eredményeket a vonatkozó szakirodalomra (l. pl. Tátrai–Ballagó 2020; Domonkosi–Simon szerk. 2018) támaszkodva elemzés tárgyává tettem.

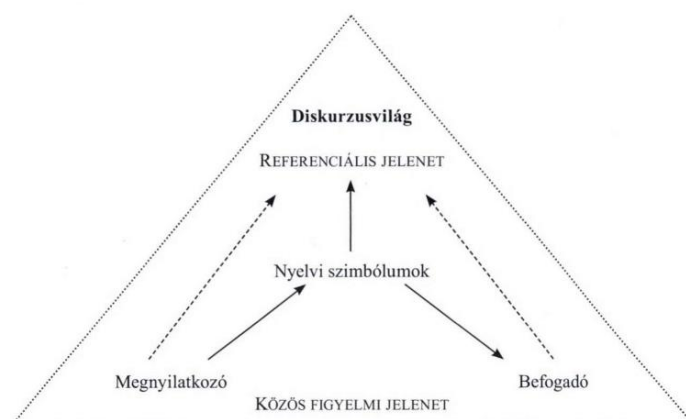
A tanulmány hét nagyobb tartalmi egységre oszlik. A bevezetést az elméleti háttérfeltevések ismertetése követi (2.). Ezután azon dalszövegek bemutatása következik, melyek a kutatásban szerepeltek (3.). Az ezt követő fejezet ismerteti azt a kérdőívet, amellyel a befogadói stílustulajdonítás folyamatait modelláltam, és kitöltői reflexiókon keresztül hozzáférhetővé tettem (4.). A 5. fejezet tartalmazza a kérdőíves vizsgálatok eredményeit, valamint azok részletes elemzését is. A 6. fejezetben a stílustulajdonítást befolyásoló tényezők elemzése következik, szintén a kérdőíves vizsgálatra támaszkodva. A 7. fejezet zárja a dolgozatot, melyben összegzésre kerülnek az elvégzett vizsgálatok tapasztalatai.

2. A kutatás elméleti háttere

A kutatás elméleti hátterét elsősorban a funkcionális kognitív nyelvészet jelenti (l. Langacker 1987; Talmy 2000; Tolcsvai Nagy 2013; Kövecses–Benczes 2010). Központi jelentőségű az az

előfeltevés, hogy minden szöveget meghatároz az a használati közeg, amelyben az létrejön és amelyben az funkcióját betölti (Pethő 2013: 76). Ez indokolja egy tágabb háttérű, használatközpontú pragmatikai megközelítés alkalmazását.

Az ebben a dolgozatban bemutatott kutatás a líra kategóriájának kiterjesztett, diszkurzív értelmezésére támaszkodik, mely alapján a kanonikus irodalmi szövegek mellett abba beletartoznak a könnyűzenei dalszövegek is, mivel – az írásban mutatkozó formai hasonlóság mellett – az is jellemző rájuk, hogy a magyar lírai kánonhoz tartozó versekhez hasonló diszkurzív sémákat jelenítenek meg, azokhoz hasonló poétikai konstrukciókat tartalmaznak (l. Tátrai 2018). A dalszövegekre és versekre egyaránt jellemző sémák egyike a fikcionális aposztrofikus diskurzusok (l. Tátrai 2011: 29–35; l. még 1. ábra) megkonstruálása: ahogyan a kanonikus lírai művekben gyakran a költő konstruálódik meg a fikcionális diskurzus megnyilatkozójaként, úgy a dalszövegek esetében a dal és a dalszöveg szerzője, még inkább előadója¹ konstruálódik meg a diskurzus megnyilatkozójaként, míg az olvasó vagy hallgató kerül a befogadó szerepébe.

1. ábra. A nyelvi megismerés mint szimbolikus kommunikáció
(Tátrai 2011 modellje Sinha 2001 és Tomasello 2002 alapján)

A közelmúlt funkcionális kognitív nyelvészeti kutatásaihoz (l. pl. Tátrai – Tolcsvai Nagy szerk. 2012, Simon 2016) igazodva jelen kutatás is azon elméleti háttérfeltevésre támaszkodik, mely szerint „a stílus jelensége a hallgató szempontjából a tulajdonítás (attribúció) kategóriájával írható le, hiszen a hallgató készen kapja a szöveget, ám egyúttal aktív közreműködéssel (kogníció) érti azt meg” (Tolcsvai Nagy 2006b: 630).

¹ A könnyűzenei dalszövegek esetében nem ritka az sem, hogy a dal előadója és a dalszöveg szerzője nem ugyanazon személy: pl. ugyan ismeretes, hogy Cseh Tamás dalainak szövegeit Bereményi Géza írta, a köztudatban a dalokat és mondanivalójukat mégis inkább azok előadójához, Cseh Tamáshoz szokás kapcsolni, mivel előadóművészetével ő tette hozzáférhetővé a dalszövegekben megkonstruált fiktív diskurzusvilágot.

3. A kutatásban szereplő dalszövegek bemutatása

Ahogy a dolgozat címe is jelzi, a kutatás tárgyát a magyar alternatív dalszöveg mint szövegtípus jelenti. Értelmezésem szerint olyan, magyar nyelvű könnyűzenei dalszövegek tartoznak ebbe a kategóriába, melyek előadói a közbeszédben az alternatív zenei réteghez tartozóként ismertek. Az *alternatív* meghatározás nem köthető teljes egyértelműséggel sem a dalok zenei sajátosságaihoz, sem magukban a szövegekben nem állapíthatóak meg kétséget kizáróan olyan jellegzetességek, amelyek alapján érdemben körülhatárolható volna az *alternatív* mint műfaj vagy zenei réteg. A tanulmány az *alternatív*ot népi kategóriaként értelmezi (l. Tolcsvai Nagy 2013: 114–128). Az előbbiekre tekintettel kutatásom nem vállalkozhat arra, hogy az *alternatív* kategóriáját kimerítően meghatározza, azonban célom a kiválasztott dalszövegek példáján megkeresni és kitapinthatóvá tenni olyan jellegzetességeket, melyek ezen szövegekben jellegadónak tekinthetők és a népi kategorizáció alapját jelenthetik. Dolgozatommal tehát célom az is, hogy az *alternatív* széles körben, mégis többnyire reflektálatlanul használt kategóriájának leírásához, határainak pontosításához tudományos módszertannal járuljak hozzá.

Az eredmények elemzése és a következtetések levonása során figyelembe kell vennünk a dalszöveg mint szövegtípus azon sajátosságát, hogy a dalszövegek általában a zenei kísérettel kölcsönhatásban íródnak, és többnyire azzal együtt is kerülnek befogadásra. Jelen vizsgálat azonban magukra a dalszövegekre korlátozódik, a nyelvészeti elemzés számára nem áll módjában zenei szempontokat is alkalmazni. Azért fontos ezt figyelembe vennünk, mert a zenehallgatás során a hallgató adott dalról alkotott benyomását a dalszöveg mellett a zene is befolyásolja, így a kitöltői reflexiók elemzésénél azt is szem előtt kell tartanunk, hogy amennyiben az adatközlő korábban vagy akár a kérdőív miatt nem csak a dalszöveggel találkozott, hanem magát a dalt is meghallgatta, akkor a szövegről kialakult benyomását jelentősen befolyásolta a dal zeneisége is, beleértve magát a zenei kíséretet és az ének/szövegmondás stílusát is. (A szöveg fizikai megvalósulásáról mint stilisztikailag is jelentős tényezőről l. Tolcsvai Nagy 2006: 155–156.)

A kutatásban 6 dalszöveg szerepel, melyek közül 3 a múlt század utolsó két évtizedében, a másik 3 pedig az elmúlt öt évben keletkezett és jelent meg. Ennek oka, hogy szándékom volt megvizsgálni régebbi és újabb dalszövegeket egyaránt. Dolgozatommal a szövegtípus történeti megközelítésű vizsgálatát is kezdeményezem, segítségül hívva ehhez egyrészt a kérdőív kitöltőinek életkoráról gyűjtött adatokat, másrészt a dalszövegek – a kitöltők által vélt – keletkezésének idejével kapcsolatos válaszokat.

A dalszövegek kiválasztásánál elsődleges szempont volt az, hogy kutatásomba minél ismertebb dalszövegeket emeljek be. Célom ezzel az volt, hogy a műfajra nézve minél inkább reprezentatív darabok váljanak az elemzés tárgyává; olyanok, melyek sokak számára lehetnek ismereteseek. A kutatás idején a benne szereplő mind a hat dalszöveg egyenként százezres, némelyik milliós nagyságrendű megtekintéssel vagy hallgatottsággal rendelkezett a youtube.com videómegosztón, vagy a Spotify streaming-szolgáltatónál. További szempont volt a dalszövegek kiválasztásánál, hogy azok – elemzői intuícióm szerint – már első olvasásra is egyértelmű stílushatást váltsanak ki az adatközlőknél, azaz a kérdőívben feltett kérdések megválaszolásához ne legyen szükséges egy-egy szöveget több alkalommal is elolvasni és elemezni.

A kutatás részét képező dalszövegek a következők voltak:

1. táblázat
A kutatásban szereplő dalszövegek

Együttes	Dal címe	Dalszöveg szerzője	Megjelenés éve
Trabant	<i>Ragaszthatatlan szív</i>	Vető János	1984
Pál Utcai Fiúk	<i>A bál</i>	Leskovics Gábor	1991
Quimby	<i>Hol volt hol nem volt</i>	Kiss Tibor	1997
Carson Coma	<i>Hobbihajótörött</i>	(Carson Coma)	2020
Csaknekedkislány	<i>Király Úr</i>	Csepella Olivér	2020
Elefánt	<i>Kár</i>	Szendrői Csaba	2021

A dalszövegek forrása a zeneszoveg.hu weboldal volt. Azonban a dalszövegek innen származó leiratai tartalmaztak helyesírási hibákat és tördelésük, központosításuk sem volt egységes, így ezeket javítottam és egységesítettem. (A kérdőívben szereplő, egységesített leiratokat a dolgozat 4. fejezete tartalmazza.)

4. A kérdőív bemutatása

A dolgozatban bemutatott kutatásnak része volt egy internetes kérdőív, melynek elsődleges célja volt az empirikus adatgyűjtés az egyéni stílustulajdonítás folyamatairól a kutatás részét képező dalszövegek vonatkozásában. További célja volt annak vizsgálata, hogy az adatközlők hogyan reflektálnak a dalszövegek általuk vélt időbeliségére.

A kérdőív Google Forms platformon keresztül volt elérhető, 2023. november 9. és 13. között, mely idő alatt összesen 110-en töltötték ki. A kérdőív hét kérdéscsoportra oszlott:

először szociodemográfiai adatokat rögzítettem a kitöltőkről, majd a másik hat kérdéscsoport magukra a dalszövegekre vonatkozott.

Az elsőként megjelenített, dolgozatomban 0. számmal jelölt kérdéscsoport kérdései a kitöltők nemére, életkorára és iskolai végzettségére vonatkoztak, hogy az ezekről gyűjtött adatok a befogadói stílustulajdonítás alaposabb vizsgálatát tehessék lehetővé, tekintettel az egyéni iskolázottsági és életkori sajátosságokra is. Ezeket az adatokat az alábbiakban ismertetem.

a) *Kérem, adja meg nemét!*²

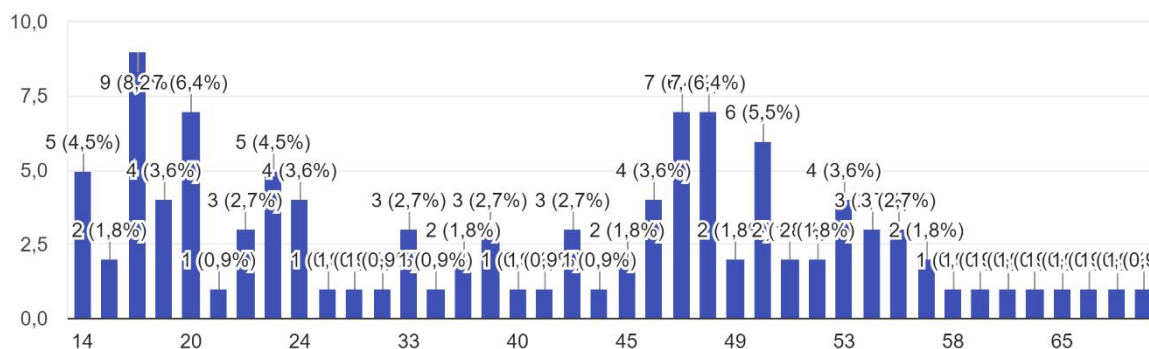
2. táblázat
Az adatközlők nemek szerinti megoszlása

Kitöltő neme	Kitöltők száma	Százalékos megoszlás
Férfi	35 fő	31,8%
Nő	72 fő	65,5%
Nem kívánok válaszolni	3 fő	2,7%

b) *Kérem, adja meg életkorát!*

Kérem, adja meg életkorát!

110 válasz

2. ábra. *Az adatközlők életkor szerinti megoszlása*

A grafikonon láthatóvá válik, hogy az adatközlők életkorának megoszlása 14 évestől 74 éves korig terjed, emellett látható két sűrűsödési tartomány is: egyrészt 20 év körül, ugyanis sok kitöltés a szerző életkori csoportjából érkezett, másrészt pedig a kb. 45–55 évesek életkori csoportjából.

² A kitöltő nemére vonatkozó a) kérdésnél negyedik lehetőségként elérhető volt *Egyéb* nem sajátkezü bevitele is, ezzel azonban egy kitöltő sem élt, ezért a táblázatban nem szerepel.

c) Kérem, adja meg, milyen legmagasabb végzettséggel rendelkezik!

3. táblázat

Az adatközlők legmagasabb végzettség szerinti megoszlása

Kitöltők végzettsége	Kitöltők száma	Százalékos megoszlás
Alapfokú (általános iskola)	9 fő	8,2%
Középfokú (gimnázium, szakközépiskola, technikum)	35 fő	31,8%
Felsőfokú (szakképzés)	9 fő	8,2%
Felsőfokú (főiskola, egyetem)	57 fő	51,8%

A 3. táblázatban látható, hogy a kérdőív kitöltőinek többsége, több mint 50 százalékuk felsőfokú végzettséggel rendelkezett, de szintén jelentős volt azon adatközlők száma, akik csak középfokú végzettséggel rendelkeztek. A felsőfokú végzettséggel rendelkező kitöltők nagyobb része került ki a magasabb életkorúak közül, míg a 18–25 éves életkori csoportból érkező kitöltők – érthető módon – többnyire középfokú végzettséggel rendelkeztek.

A szociodemográfiai adatok felvételét elvégző 0. kérdéscsoportot 6 újabb kérdéscsoport követte, melyek mind a 2. fejezetben bemutatott dalszövegek valamelyikét jelenítették meg a kitöltő számára, majd arra vonatkozóan három-három kérdést.

A kérdőívben a dalszövegeket saját belátásom alapján az alábbi táblázatban látható sorrendbe állítottam, elkerülendő, hogy azok keletkezési sorrendben álljanak, vagy hangulatilag egyformának találhassák őket a kitöltők.

4. táblázat

A kérdőív egyes oldalain megjelenített dalszövegek

Kérdéscsoport	Megjelenített dalszöveg
0.	<i>(szociodemográfiai vonatkozású kérdések)</i>
1.	Quimby: <i>Hol volt hol nem volt</i>
2.	Csaknekedkislány: <i>Király Úr</i>
3.	Trabant: <i>Ragaszthatatlan szív</i>
4.	Pál Utcai Fiúk: <i>A bál</i>
5.	Elefánt: <i>Kár</i>
6.	Carson Coma: <i>Hobbihajótörött</i>

A dalokról további információ a kérdőívben nem került megjelenítésre, így tehát nem szerepelt azok előadója vagy címe sem. Ezzel azt kívántam elkerülni, hogy a kitöltők stílustulajdonítását

és válaszadását a dalszövegen kívüli, de azzal kapcsolatos információk befolyásolhassák, hiszen a cím vagy az előadó ismerete is olyan asszociációs lehetőségeket nyitott volna meg, amelyeket maga a dalszöveg nem feltétlenül hordoz magában. (Ettől függetlenül természetesen lehetséges, hogy az adott dalszöveg a kitöltő számára már ismeretes volt. Az egyes szövegek általános ismertsége miatt az ilyen esetek szórványos előfordulása szinte biztosra vehető.)

Az egyes dalszövegekre vonatkozó kérdések mind a 6 dalszöveg esetében, tehát az 1–6. számú kérdéscsoportokban megegyeztek. Ezek a következők voltak:

1. Kérem, válassza ki, vagy adja meg, hogyan jellemezné a fenti dalszöveg stílusát!

Az első kérdés célja az egyéni stílustulajdonítás folyamatainak az adott dalszövegen keresztül történő modellálása, hogy az vizsgálat tárgyává válhasson.

Egy korábbi kutatásomban az egyéni stílustulajdonítást nyílt végű kérdéssel tettem vizsgálat tárgyává, mely arra utasította az adatközlőket, hogy „saját szavaikkal megfogalmazva” jellemezzék az adott dalszövegrészlet stílusát. Egyéb támpont nem lévén, az ekkor beérkezett válaszok nagyon nagy mértékű szórást mutattak (l. Túrmezei Nagy 2023: 194–195). Az ebben a dolgozatban bemutatott kutatás máshogy kísérelte meg ezt a vizsgálatot, hogy a beérkezett válaszok bemutatását és felhasználását megkönnyítse, illetve hogy produktívabb következtetések levonását tegye lehetővé.

Az 1. kérdésre a kitöltők egyfelől választhattak 10 olyan meghatározás közül, melyek az adott dalszöveget jellemezhetik, másfelől maguk is megadhattak olyan, a stílusra vonatkozó reflexiókat, melyek a kérdőív által kínáltak között nem volt megtalálhatóak. A 10-10 felkínált meghatározás dalszövegenként, így mind a 6 kérdéscsoportban más összetételű volt, ugyanis ugyanazon 10 felkínált válaszlehetőség segítségével aligha lett volna lehetséges mind a 6 dalszöveget jellemezni. A 6 kérdéscsoportban megjelenített 10-10 meghatározást magam válogattam ki azon népi kategóriák közül, melyek a legtöbbször fordultak elő a kitöltők válaszaiban (vö. Túrmezei Nagy 2023). Az adatközlők a megadott meghatározások közül tetszőlegesen választhattak csak egyet vagy többet is.

2. Melyek azok a szavak, kifejezések vagy mondatok, amelyek alapján ilyen stílusúnak látja a dalszöveget?

A második kérdés célja volt azon szavak és nyelvi egységek kimutatása, melyek az adott dalszövegben annak stílusa szempontjából a leginkább előtérbe kerülnek, leginkább szaliensnek (vö. Pethő 2011, 2012) mutatkoztak a kitöltők számára.

3. Stílusa alapján Ön szerint mikor keletkezhetett az olvasott dalszöveg?

A 3. kérdés célja az volt, hogy a kitöltőktől olyan reflexiókat hívjon elő, amelyek az olvasott dalszöveg időbeliségére reflektálnak, az abban általuk felfedezett mondanivaló és nyelvi stílus tükrében. Tekintettel arra, hogy a dalszövegek egyike sem tartalmazott konkrét utalást arra vonatkozóan, hogy mikor keletkezett (pl. évszámok vagy közéleti események stb.), ahelyett, hogy a kérdőív arra utasította volna az adatközlőket, hogy évszámokat vagy évtizedeket adjanak meg, az négy választási lehetőséget kínált fel: „Az elmúlt 5 évben”, „5–20 évvel ezelőtt”, „Több, mint 20 éve”, illetve „Nem tudom eldönteni”. A kérdőívben szereplő dalszövegek közül 3 az első (Az elmúlt öt évben), 3 pedig a harmadik (Több, mint 20 éve) kategóriába tartozott.

5. A kérdőív eredményei és a dalszövegek elemzése

Ebben a fejezetben kérdéscsoportonként (dalszövegenként) közlésre kerülnek maguk a dalszövegek abban a formában, ahogyan azok a kérdőív kitöltői számára olvashatóak voltak, majd ezeket követik az egyes szövegekre vonatkozó kitöltői reflexiók és azok elemzései.

5.1. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a *Hol volt hol nem volt* c. dalszövegben

Mondd, hol van az a lány

Akire vár ott a Hold?

Mondd, hol van az a bár

Ami az imént még itt volt?

Mondd, hol van az a jómadár

Akinek mindig kék az ég?

Mondd, hol van az a vég

Aminek eleje sincs még?

Hol volt, hol nem volt

Hol volt, hol nem volt

Volt egyszer egy,

Vagy tán sosem volt

Mondd, hol van az a bőr

Amit örököl a gyík?

Mondd, hol van az a tőr

Ami a melledben sikít?

Mondd, hol van az a furcsa fény

Ami az éjt szúrja át?

Hol lenne, ugyan már

Jó éjszakát!

Hol volt, hol nem volt

Hol volt, hol nem volt

Volt egyszer egy,

Vagy tán sosem volt

(Quimby: *Hol volt hol nem volt*, megjelent 1997-ben. A dalszöveg szerzője Kiss Tibor.)

A kérdőív kitöltői elsőként az előbbi dalszöveget olvashatták. Erre vonatkozóan először a következő kérdésre válaszoltak:

1. Kérem, válassza ki vagy adja meg, hogyan jellemezné a fenti dalszöveg stílusát!

A kérdésre érkezett válaszokat az alábbi két táblázat mutatja be. Az 5. táblázatban – előfordulásuk számának sorrendjében – azon 10 népi kategória látható, melyeket a kérdőív felkínált a kitöltőknek. A 6. számú táblázatban láthatók azok a meghatározások, amelyek a kérdőívben nem választhatók voltak, hanem azokat az adatközlők maguk adták meg. (Ehhez számokat nem tüntetnek fel, ugyanis jelen esetben mindegyik csak egyszer fordult elő.)

5. táblázat

A kitöltők által választható népi kategóriák megoszlása a Hol volt hol nem volt c. dalszöveg stílusára

Népi kategória	Előfordulások száma	Előfordulás százalékban
melankolikus	63	57,3%
elvont	41	37,3%
álomszerű	35	31,8%
lírai	28	25,5%
alternatív	21	19,1%
játékos	15	13,6%
modern	11	10%
laza	9	8,2%
hétköznapi	6	5,5%
szleng	5	4,5%

6. táblázat

Egyéni meghatározások a Hol volt hol nem volt c. dalszöveg stílusára

Egyéni válaszok ³
erőltetett, izzadtságzagú ⁴
filozofikus, képszerű
popos, egyszerű, normi

³ A kérdőívre érkezett szöveges válaszok központozása és helyesírása nem volt helyes és egységes, így ezek javítását és egységesítését az adatok feldolgozása előtt elvégeztem. A dolgozatban tehát az adatközlők szöveges válaszai ilyen formában kerülnek bemutatásra.

⁴ Az ugyanazon sorban vesszővel elválasztott meghatározások egyazon kitöltőtől származnak.

A következő kérdés arra irányult, hogy az előbb bemutatott eredményeket mely konstrukciók határozták meg az olvasott dalszövegben.

2. Melyek azok a szavak, kifejezések vagy mondatok, amelyek alapján ilyen stílusúnak látja a dalszöveget?

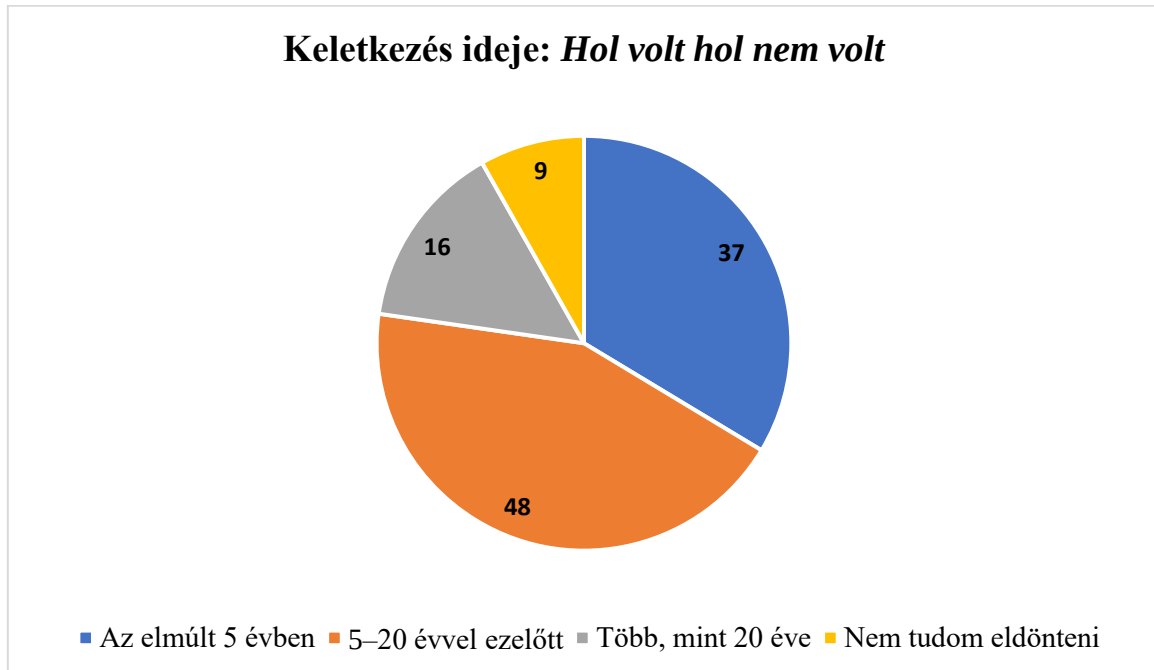
A következő táblázatban láthatóak a 2. kérdésre érkezett válaszok, előfordulásuk számának sorrendjében, melyet a zárójelbe írt szám jelöl. A dolgozatban a 2. kérdésre érkezett válaszokat ismertető táblázatok terjedelmi okokból csak azokat a válaszokat tartalmazzák, amelyek legalább két alkalommal előfordultak; azok a válaszok, melyeket csak egy-egy kitöltő adott meg, így nem kerülnek ismertetésre.

7. táblázat

A stílus szempontjából szaliens nyelvi konstrukciók a Hol volt hol nem volt c. dalszövegben

(20) hol volt, hol nem volt	(3) éjszakát
(11) jómadár	(3) hol van
(10) tör	(3) mondd, hol van az a vég, aminek eleje sincs még
(8) Hold	(2) bőr
(8) vég	(2) bőr, amit örököl a gyík
(7) melledben sikít	(2) fény, ami az éjt szűrja át
(7) mondd, hol van	(2) furcsa
(7) sosem volt	(2) hol van az a bőr, amit örököl a gyík
(7) tán sosem volt	(2) itt volt
(7) tör, ami a melledben sikít	(2) jó éjszakát
(7) volt egyszer egy, vagy tán sosem volt	(2) jómadár, akinek mindig kék az ég
(6) furcsa fény	(2) lány
(6) sikít	(2) mondd, hol van az a bőr, amit örököl a gyík
(5) hol lenne, ugyan már	(2) mondd, hol van az a tör, ami a melledben sikít
(4) éj	(2) örököl a gyík
(4) éjt szűrja át	(2) szűrja át
(4) furcsa fény, ami az éjt szűrja át	(2) ugyan már
(4) gyík	(2) vagy tán sosem volt
(4) tán	
(4) vég, aminek eleje sincs még	
(3) akire vár ott a Hold	
(3) bár	

3. Stílusa alapján Ön szerint mikor keletkezhetett az olvasott dalszöveg?

3. ábra. A Hol volt hol nem volt c. dalszöveg keletkezési ideje az adatközlők szerint

Mivel a dalszöveg megjelenésének és valószínűsíthető keletkezésének ideje 1997, a tényyszerűen helyes válasz a „több, mint 20 éve”, melyet a 110 kitöltők kb. 15 százaléka, 16 fő jelölt meg. Mivel a többség, 48 fő az „5–20 évvel ezelőtt”-öt jelölte meg, feltételezhető, hogy a dalszöveget stílusa alapján a közelmúltból valamivel régebbinek gondolták: az 1. kérdésnél mindössze a kitöltők 10%-a jelölte meg a *modern* kategóriáját ezzel a dalszöveggel összefüggésben.

5.2. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a *Király Úr* c. dalszövegben

Lassú légzés, hunyt szemek
Nem alszom, csak úgy teszek
Miért kell így nézni, amikor pusztán
Boldog akartam lenni, de aztán
Bom-digi-digi-digi-bom-digi-bom,
Rossz és hangos számok mennek
Magamat se hallom, hálístennek
Magamat se hallom, hálístennek

Annyi szívem lesz, amennyi kell
Megcsalok mindenkit mindenkivel
De szeressenek akkor is, ha túl nagy az ára
Sírjanak a nevem hallatára
Lányok festik nőnek magukat
Nők játsszák, hogy kicsi lányok
Miért én tudjam, hogy mit csinállok?
Miért én tudjam, hogy mit csinállok?
Boldog akartam lenni, de a vágyak
Más vágyakkal keresztben állnak

Bennem is úgy, ahogy mindenben
 Boldog akartam lenni,
 Ugyan ki nem?

Miért kell úgy nézni, hát mi van abban
 Egy éjszakára kimaradtam
 A várt és rettegett halál napján
 Csak beszorulok, és sose találhatnak rám
 Nem baj, legalább véget ér,
 Addig itt már pont kibírom
 Bom-digi-digi-digi-bom-digi-bom,

Bom-digi-digi-digi-bom-digi-bom
 Boldog akartam lenni, de a vágyak
 Más vágyakkal keresztben állnak
 Bennem is úgy, mint mindenben
 Boldog akartam lenni,
 Ugyan ki nem?

Annyi szívem lesz, amennyi kell
 Megcsalok mindenkit mindenkivel
 Szeressenek, akkor is, ha túl nagy az ára
 Sírjanak a nevem hallatára

(Csaknekedkislány: *Király Úr*, megjelent 2020-ban. A dalszöveg szerzője Csepella Olivér.)

1. Kérem, válassza ki vagy adja meg, hogyan jellemezné a fenti dalszöveg stílusát!

8. táblázat

A kitöltők által választható népi kategóriák megoszlása a *Király Úr c. dalszöveg stílusára*

Népi kategória	Előfordulások száma	Előfordulás százalékban
dühös	39	35,5%
költői	32	29,1%
zavaros	32	29,1%
modern	23	20,9%
bizonytalan	22	20%
közvetlen	20	18,2%
dilis	18	16,4%
laza	17	15,5%
eklektikus	10	10%
szleng	9	8,2%

9. táblázat

Egyéni meghatározások a *Király Úr c. dalszöveg stílusára*

Egyéni válaszok
alternatív
bánatos, csalódott, dacos

bohém
csalódott
csalódott, helyenként depressziós
flegma, dühös, támadó
hétköznapi
kritikus
magányos, büntudatos
melankolikus

Jelen dalszöveg esetében a 10 választható válasz közül egyiket sem választotta a kitöltők nagyobb többsége, ugyanis a legtöbben a *dühös* kategóriáját jelölték meg, azt is csak 39 alkalommal. Ezzel szemben viszonylag nagy arányban, összesen 10 alkalommal adtak meg a kitöltők új, a kérdőívben itt fel nem tüntetett népi kategóriákat, ami a dalszöveg stilisztikai sokszínűségét látszik alátámasztani.

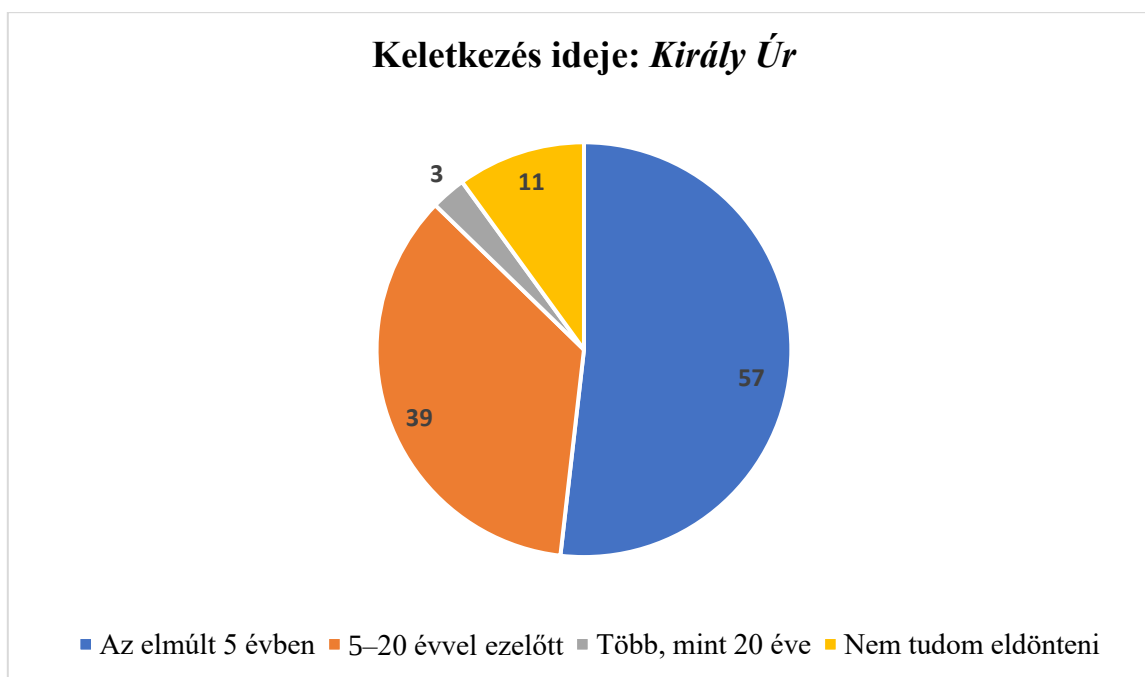
2. *Melyek azok a szavak, kifejezések vagy mondatok, amelyek alapján ilyen stílusúnak látja a dalszöveget?*

10. táblázat

A stílus szempontjából szaliens nyelvi konstrukciók a Király Úr c. dalszövegben

(25) megcsalok mindenkit mindenkivel (17) boldog akartam lenni (15) bom-digi-digi-digi-bom-digi-bom (13) sírjanak a nevem hallatára (11) annyi szívem lesz, amennyi kell (11) miért én tudjam, hogy mit csinállok (9) lányok festik nőnek magukat (9) szeressenek akkor is, ha túl nagy az ára (7) boldog akartam lenni, ugyan ki nem (5) nők játsszák, hogy kicsi lányok (5) sírjanak (4) boldog akartam lenni, de a vágyak más vágyakkal keresztben állnak (4) bom-digi-digi (4) lassú légzés, hunyt szemek (4) magamat se hallom, hálistennek (3) bom-digi (3) bom-digi-digi-bom (3) miért kell így nézni, amikor pusztán (3) nem alszom, csak úgy teszek	(3) rossz és hangos számok mennek (3) vágyak (2) bennem is úgy, ahogy mindenkiben (2) boldog akartam lenni, de aztán (2) bom-digi-bom (2) csak beszorulok, és sosem találhatnak rám (2) de a vágyak más vágyakkal keresztben állnak (2) egy éjszakára kimaradtam (2) halál napján (2) megcsalok (2) megcsalok mindenkit (2) miért én (2) miért kell úgy nézni (2) miért kell úgy nézni, hát mi van abban (2) nem baj, legalább véget ér (2) szeressenek
--	--

3. *Stílusa alapján Ön szerint mikor keletkezhetett az olvasott dalszöveg?*

4. ábra. *A Király Úr c. dalszöveg keletkezési ideje az adatközlők szerint*

Az eddigiektől eltérő tendenciát mutat a 3. kérdés válaszait összegző ábra, látható ugyanis, hogy a „több, mint 20 éve” lehetőséget mindössze 3 kitöltő választotta a 110-ből, míg a másik két lehetőség között kevésbé szélsőséges a megoszlás. Ez arra enged következtetni, hogy ezen dalszöveg nyelvi megoldásait a kitöltők mind viszonylag újszerűnek találták, vagy pedig magát a témát vélték annak. Az olyan halandzsasorok, mint ebben a dalszövegben a *bom-digi-digi-digi-bom-digi-bom* korábban nem voltak jellemzőek a magyar könnyűzenében, de a kitöltők a *lányok festik nőnek magukat / nők játsszák, hogy kicsi lányok* sorokat is olyannak értékelhették, melyek újfajta jelenségekre reflektálnak; ezek miatt is tarthatták többnyire újabb keletkezésűnek ezt a dalszöveget.

5.3. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a *Ragaszthatatlan szív* c. dalszövegben

Ragaszthatatlan szív	Magamagával vár
Hív magához, szív magához	Nehezen ébredek fel
Felejthetetlen ív	Még itt az álom, úgy találom
Körbetáncol, magához láncol	Fárasztó egy reggel
Unatkozhatnék is	Nem kelek fel, nem megyek el
De most az álom mája fátyol	Alsom tovább
Mozdíthatatlan áll	Még itt az álom, úgy találom
Másik oldal szembe magával	Fárasztó egy reggel, nem kelek fel

(Trabant: Ragaszthatatlan szív, megjelent 1984-ben. A dalszöveg szerzője Vető János.)

1. Kérem, válassza ki vagy adja meg, hogyan jellemezné a fenti dalszöveg stílusát!

11. táblázat

A kitöltők által választható népi kategóriák megoszlása a *Ragaszthatatlan szív* c. dalszöveg stílusára

Népi kategória	Előfordulások száma	Előfordulás százalékban
letargikus	65	59,1%
elvont	34	30,9%
érzelmes	29	26,4%
irodalmi	26	23,6%
zavaros	24	21,8%
képszerű	21	19,1%
hétköznapi	14	12,7%
romantikus	8	7,3%
önironikus	7	6,4%
közvetlen	5	4,5%

12. táblázat

Egyéni meghatározások a *Ragaszthatatlan szív* c. dalszöveg stílusára

Egyéni válaszok
szakítás utáni magányos

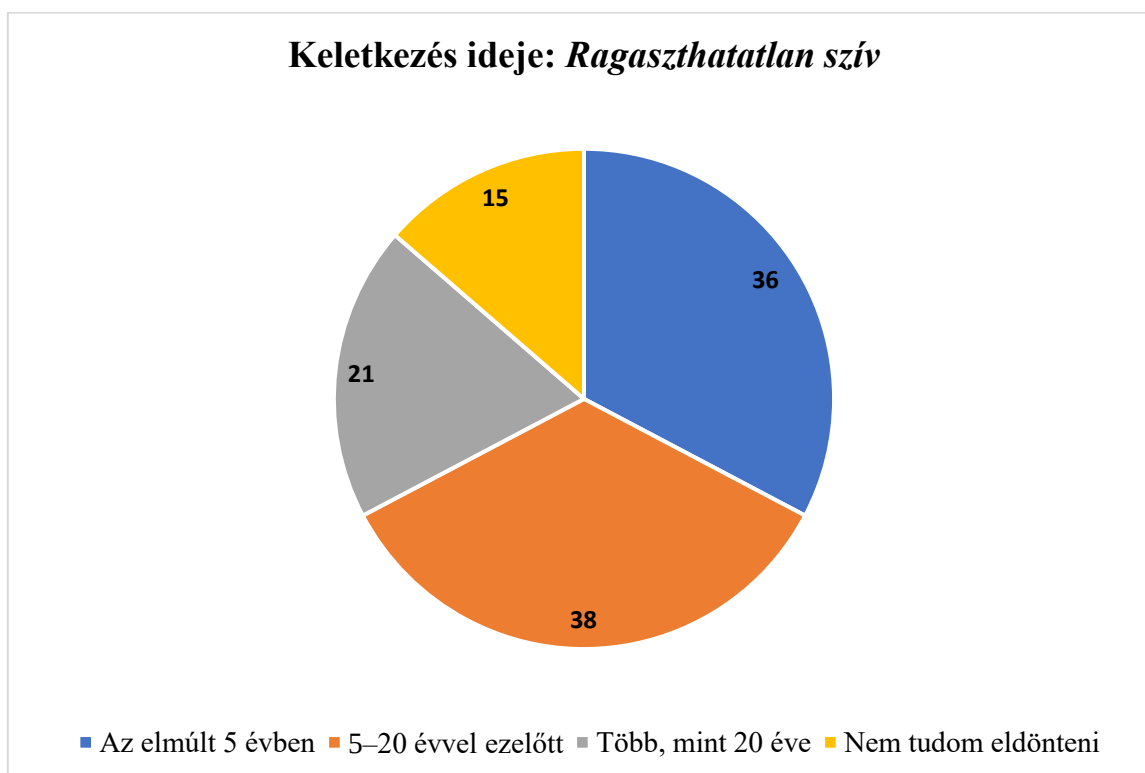
2. Melyek azok a szavak, kifejezések vagy mondatok, amelyek alapján ilyen stílusúnak látja a dalszöveget?

13. táblázat

A stílus szempontjából szaliens nyelvi konstrukciók a Ragaszthatatlan szív c. dalszövegben

(22) ragaszthatatlan szív (13) nem kelek fel, nem megyek el (12) álom mája fátyol (11) nem kelek fel (9) fárasztó (9) fárasztó egy reggel, nem kelek fel (9) nehezen ébredek fel (8) az álom mája fátyol (7) fárasztó egy reggel (6) de most az álom mája fátyol (6) körbetáncol, magához láncol (5) álom (5) alszom tovább (5) magamagával (5) még itt az álom, úgy találom (5) mozdíthatatlan áll (5) szív (4) felejthetetlen ív (4) magamagával vár (4) még itt az álom, úgy találom; fárasztó egy reggel, nem kelek fel	(3) fátyol (3) ív (3) magához láncol (3) ragaszthatatlan szív hív magához, szív magához (3) szív magához (2) felejthetetlen ív körbetáncol, magához láncol (2) hív magához, szív magához (2) körbetáncol (2) másik oldal szembe magával (2) másik oldal szembe magával magamagával vár (2) még itt az álom (2) mozdíthatatlan (2) nem kelek fel, nem megyek el; alszom tovább (2) ragaszthatatlan (2) ragaszthatatlan szív hív magához
--	---

3. *Stílusa alapján Ön szerint mikor keletkezhetett az olvasott dalszöveg?*

5. *ábra.* A *Ragaszthatatlan szív* c. dalszöveg keletkezési ideje az adatközlők szerint

5.4. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata *A bál* c. dalszövegben

A fiúk a lányokkal táncolnak reggelig
Gyerünk, kedves, mutassuk meg nekik
A világ a szolgám, az én szívem szabad
Gyerünk, kedves, mutasd meg magad

Hány évig tart még a nyár?
A szívünkben örökké talán
Hány évig tart még a csók
Az arcunkon, ami sohase volt?

Mutasd meg nekik, hogy mi az az élet
Veled táncolni sohase félek
Szorítsd a testem, ha érzem, hogy fáj
Királynő vagy, de én a király

Hány évig tart még a nyár?
Nem volt, nem lesz soha talán
Hány éjjel áll még a bál?
Amíg az élet majd idetalál

(Pál Utcai Fiúk: *A bál*, megjelent 1991-ben. A dalszöveg szerzője Leskovics Gábor.)

1. Kérem, válassza ki vagy adja meg, hogyan jellemezné a fenti dalszöveg stílusát!

14. táblázat

A kitöltők által választható népi kategóriák megoszlása A bál c. dalszöveg stílusára

Népi kategória	Előfordulások száma	Előfordulás százalékban
fiatalos	48	43,6%
romantikus	48	43,6%
érzelmes	45	40,9%
alternatív	29	26,4%
játékos	27	24,5%
egyszerű	21	19,1%
köznyelvi	20	18,2%
laza	16	14,5%
sekélyes	12	10,9%
haveri	3	2,7%

15. táblázat

Egyéni meghatározások A bál c. dalszöveg stílusára

Egyéni válaszok
enyhén hímsovinisza
felszabadult
többsíkú

2. Melyek azok a szavak, kifejezések vagy mondatok, amelyek alapján ilyen stílusúnak látja a dalszöveget?

16. táblázat

A stílus szempontjából szaliens nyelvi konstrukciók A bál c. dalszövegben

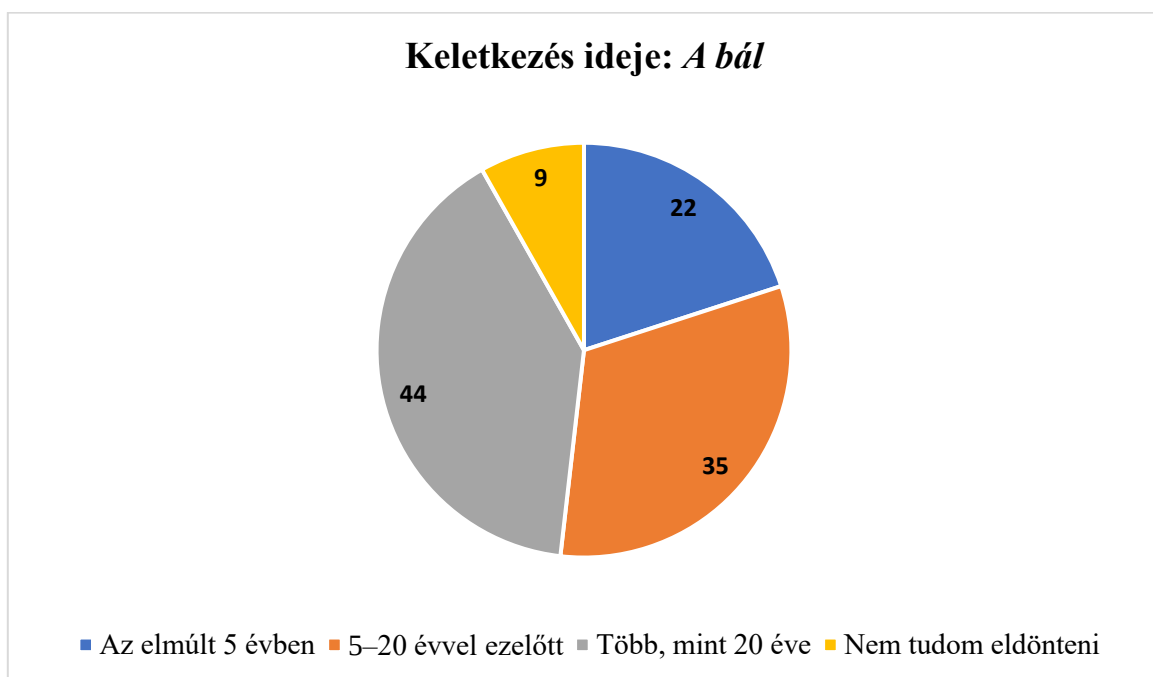
(15) veled táncolni sohase félek
(14) királynő vagy, de én a király
(8) hány évig tart még a nyár
(8) kedves
(9) gyerünk, kedves, mutassuk meg nekik
(7) mutasd meg nekik, hogy mi az az élet
(7) szorítsd a testem
(6) csók
(6) hány évig tart még a csók

(6) király
(6) nyár
(6) szorítsd a testem, ha érzem, hogy fáj
(5) a világ a szolgám, az én szívem szabad
(5) gyerünk, kedves, mutasd meg magad
(5) királynő
(5) tánc
(7) a fiúk a lányokkal táncolnak reggelig
(4) a szívünkben örökké talán

(4) hány évig tart még a nyár? a
szívünkben örökké talán
(3) (3. versszak)
(3) (1. refrén)
(3) hány éjjel áll még a bál
(2) a világ a szolgám
(2) az arcunkon, ami sohase volt
(2) az én szívem szabad
(2) bál
(2) gyerünk, kedves

(2) hány évig tart még a csók az
arcunkon, ami sohase volt
(2) királynő vagy
(2) szívünkben örökké
(2) szorít
(2) táncol
(2) táncolnak reggelig
(2) test
(2. refrén)

3. *Stílusa alapján Ön szerint mikor keletkezhetett az olvasott dalszöveg?*

6. **ábra.** A bál c. dalszöveg keletkezési ideje az adatközlők szerint

Ennél a dalszövegnél is kimondottan nagy arányban választották az adatközlők a helyes választ, miszerint a szöveg „Több, mint 20 éve” íródott, de szintén nagy arányban fordult elő az „5–20 évvel ezelőtt” válasz is, ami azt mutatja, hogy a dalszöveg vélhetően olyan nyelvi konstrukciókat tartalmaz, amely alapján az általánosságban véve inkább régebbi keletkezésűnek hat. Ezek közé tartozhatnak a – stílustulajdonítás vonatkozásában – 6 alkalommal jelölt *király* és 5-ször jelölt *királynő* szavak, de a *kedves* szó és általában véve a bálók intézménye is

5.5. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a *Kár* c. dalszövegben

1. Kár, hogy nem voltam részeg többet,
Hogy nem voltam lustább.

Kár, hogy nem keltem később,
És kár, hogy nem haragszol rám

2. Kár, hogy nem hallgattam rátok,
Kár, hogy nem hallgattok rám.

Kár, hogy túl sokat figyeltem,
Kár itt minden szóért

3. Kár, hogy pont mikor már menne,
Hogy pont a pont a pont,

Hogy hangosan nevensz
Az ágyam mellett, annyit mond

Minden szóért,

Minden szóért

4. Kár, hogy pont mikor már menne,
Hogy pont a pont a gond.

Hogy hangosan nevensz,
Az ágyam végén pezsgőt bont

5. Kár, hogy nem volt részeg többet,
Kár, hogy kár, hogy kár, hogy kár,

Kár, hogy túl sokat figyeltem,
Kár itt minden szóért

Minden szóért kár

6. Majdnem semmi sem történt meg,
Bármi megtörtént,

Éppenhogy csak megbotlottunk,
Átestünk a nehezén

7. Kár, hogy elkéstél egy percet,
Kár, hogy épp az elejét,

Éppenséggel pont belépett,
Te meg éppen elmentél

8. Talán máshogy kezdtem volna,
Talán, talán, talán,

Talán mégis jókor szóltam,
Talán, ha nem találsz

Mint az óra mutatója,
Folyton körbejár

Talán, talán, talán, talán, talán, talán

9. Kár, hogy nem hallgattam rátok,
Kár, hogy nem hallgattok rám

Kár, hogy túl sokat figyeltem,
Kár itt minden szóért

(Elefánt: *Kár*, megjelent 2021-ben. A dalszöveg szerzője Szendrői Csaba.)

1. Kérem, válassza ki vagy adja meg, hogyan jellemezné a fenti dalszöveg stílusát!

17. táblázat

A kitöltők által választható népi kategóriák megoszlása a Kár c. dalszöveg stílusára

Népi kategória	Előfordulások száma	Előfordulás százalékban
önmarcangoló	69	62,7%
zavaros	37	33,6%
kritikus	32	29,1%
elvont	26	23,6%
alternatív	20	18,2%
fiatalos	18	16,4%
modern	16	14,5%
szépirodalmi	6	5,5%
szleng	6	5,5%
romantikus	5	4,5%

18. táblázat

Egyéni meghatározások a Kár c. dalszöveg stílusára

Egyéni válaszok
bánatos, sopánkodó
csalódott
sajnálkozó
unalmas, erőltetett
vádló

2. Melyek azok a szavak, kifejezések vagy mondatok, amelyek alapján ilyen stílusúnak látja a dalszöveget?

19. táblázat

A stílus szempontjából szaliens nyelvi konstrukciók A bál c. dalszövegben

(27) kár
(15) talán
(13) kár itt minden szóért
(10) kár <i>ism.</i>
(8) kár, hogy nem hallgattam rátok

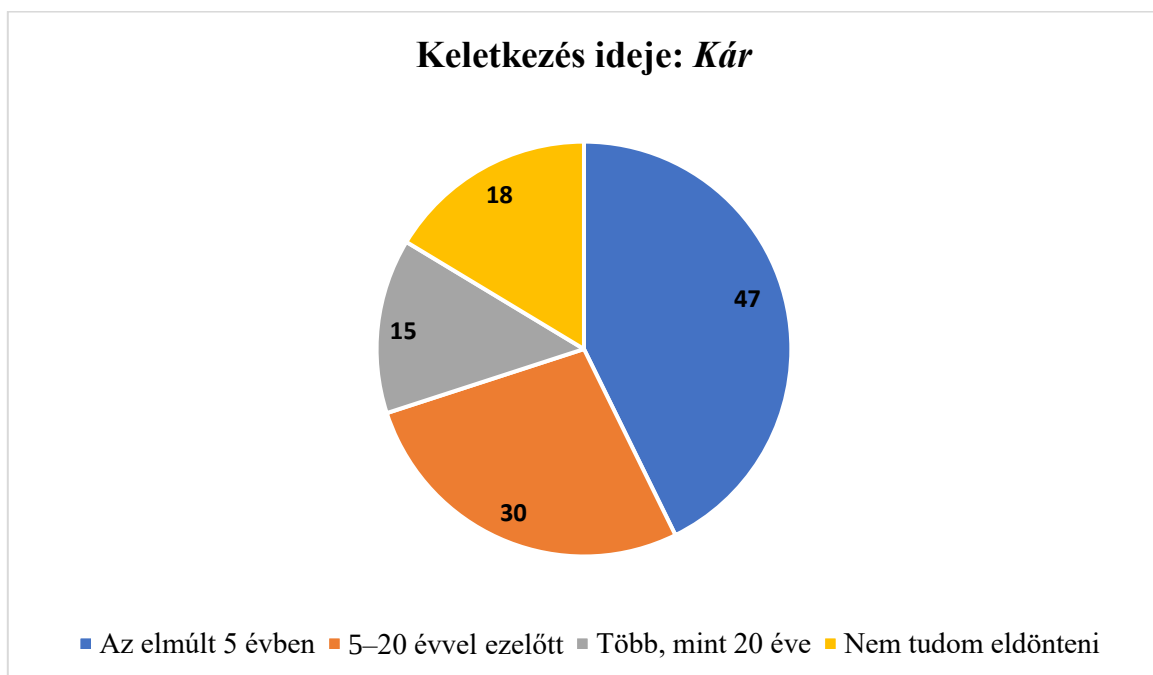
(6) kár, hogy nem voltam részeg többet
(5) (2. versszak)
(4) (5. versszak)
(4) kár, hogy
(4) kár, hogy nem hallgattok rám

(4) kár, hogy túl sokat figyeltem
 (4) minden szóért kár
 (4) talán *ism.*
 (3) (6. versszak)
 (3) majdnem semmi sem történt meg
 (3) majdnem semmi sem történt meg;
 bármi megtörtént
 (3) pont
 (3) részeg
 (2) (8. versszak)

(2) bármi megtörtént
 (2) folyton körbejár
 (2) hogy pont a pont a gond
 (2) kár, hogy nem keltem később
 (2) kár, hogy nem voltam részeg többet;
 hogy nem voltam lustább
 (2) mint az óra mutatója, folyton
 körbejár
 (2) nem hallgattok rám

A 2. kérdésre adott válaszok megerősítik azt a benyomást, amit a szöveg elolvasása is kialakíthat az olvasóban, miszerint a *kár* szót a sok-sok ismétlés szövegszervező erővel ruházta fel, ugyanis messze ez a szó fordult elő legtöbbször az adatközlők reflexióiban. Ezt követte a *talán*, amely szintén számos alkalommal ismétlődött a dalszövegben: a 8. versszak sorai mind ezzel a szóval kezdődnek, majd azután egy sorban hatszor ismétlődik a *talán*.

3. *Stílusa alapján Ön szerint mikor keletkezhetett az olvasott dalszöveg?*

7. ábra. A *Kár* c. dalszöveg keletkezési ideje az adatközlők szerint

Megfigyelhetjük, hogy – a korábban már bemutatottakhoz viszonyítva – ennél a dalszövegnél a keletkezés idejénél aránylag sok kitöltő választotta a „nem tudom eldönteni” lehetőséget; azonban szintén viszonylag sokan jelölték „az elmúlt 5 évben” választ is, ami a dalszöveg ismertségére utalhat ezen kitöltők körében.

5.6. A stílustulajdonítás és az időbeliség vizsgálata a *Hobbihajótörött* c. dalszövegben

Hétfőn veszek egy csónakot,
 Kedden úszom egy jó nagyot
 Szerdánként elmélkedem, miért,
 Csütörtökönként pihenek
 Pénteken megunom és elsüllyesztem
 A hétfőn megvett csónakot
 És a habok között lebegve várlak téged,
 A mentőcsapatot

Minden egyes héten ugyanez
 Semmi kedvem sincsen semmihez
 Úszni sose tanulok már meg,
 Hiszen hajóroncs vagyok érzelmileg
 Hobbihajótörött vagyok az élet tengerén
 Hobbihajótörött a tenger életén

Hétfőn valakit megismerek,
 Akibe kedden bele is szeretek
 Szerdán nem érdekel senki más,

De csütörtökönként nőhagyomány
 Pénteken ugyan az, mit mindig szoktam
 Pánik, levegőt, fuldoklom
 És a romok között remegve várlak téged,
 A mentőcsapatot

Minden egyes héten ugyanez
 Semmi kedvem sincsen senkihez
 Úszni sose tanulok már meg,
 Hiszen hajóroncs vagyok érzelmileg
 Hobbihajótörött vagyok az élet tengerén
 Hobbihajótörött a tenger életén
 Hobbihajótörött vagyok az élet tengerén
 Hobbihajótörött a tenger életén

(Carson Coma: *Hobbihajótörött*, megjelent 2020-ban. A dalszöveget a Carson Coma együttes tagjai közösen jegyzik.)

1. Kérem, válassza ki vagy adja meg, hogyan jellemezné a fenti dalszöveg stílusát!

20. táblázat

A kitöltők által választható népi kategóriák megoszlása a *Hobbihajótörött* c. dalszöveg stílusára

Népi kategória	Előfordulások száma	Előfordulás százalékban
elvont	34	30,9%
játékos	34	30,9%
modern	27	24,5%
laza	26	23,6%
művészi	25	22,7%
ambivalens	25	22,7%
hétköznapi	21	19,1%

közvetlen	18	16,4%
szépirodalmi	14	12,7%
szleng	4	3,6%

21. táblázat

Egyéni meghatározások a Hobbihajótörött c. dalszöveg stílusára

Egyéni válaszok	
csalódott	költői
depis	letargikus
depressziós	letört, melankolikus
depresszív	mélabús, lemondó
egyszerű	(2) melankolikus
gyerekes, sekélyes, semmitmondó, közhelyes	szerelmes
hatásvadász	szimbolikus, romantikus

A kitöltők válaszai alapján szembetűnő, hogy a dalszöveget *elvontnak* tartották, azonban csak kis arányban jelölték azt *szépirodalminak*. Ez arra lehet visszavezethető, hogy a dal metaforakészlete (a hajótöröttség mint az elveszettség, süllyedés metaforája) bír a legnagyobb szövegszervező erővel, azonban mégsem teszi azt nehezen értelmezhetővé a befogadó számára.

Az egyénileg megadott válaszok nagy száma arra enged következtetni, hogy az ennél a dalszövegnél előre megadott 10 népi kategória kevésbé volt képes lefedni a dalszöveg a kitöltők által vélt stílusát, ezért adtak meg 16 alkalommal saját kategóriákat.

2. Melyek azok a szavak, kifejezések vagy mondatok, amelyek alapján ilyen stílusúnak látja a dalszöveget?

22. táblázat

A stílus szempontjából szaliens nyelvi konstrukciók a Hobbihajótörött c. dalszövegben

(20) hobbihajótörött (12) (a hét napjai) (11) hobbihajótörött vagyok az élet tengerén (10) minden egyes héten ugyanez (7) semmi kedvem sincsen senkihez (6) hajóroncs vagyok érzelmileg (6) hajótörött (5) hiszen hajóroncs vagyok érzelmileg (5) hobbihajótörött vagyok a tenger életén	(4) nőhagyomány (4) pánik, levegőt, fuldoklom (3) csónak (3) elsüllyesztem (4) és a romok között remegve várlak téged; a mentőcsapatot (3) hobbihajótörött vagyok (3) pénteken megunom és elsüllyesztem; a hétfőn megvett csónakot (4) semmi kedvem sincsen semmihez (3) sose
--	---

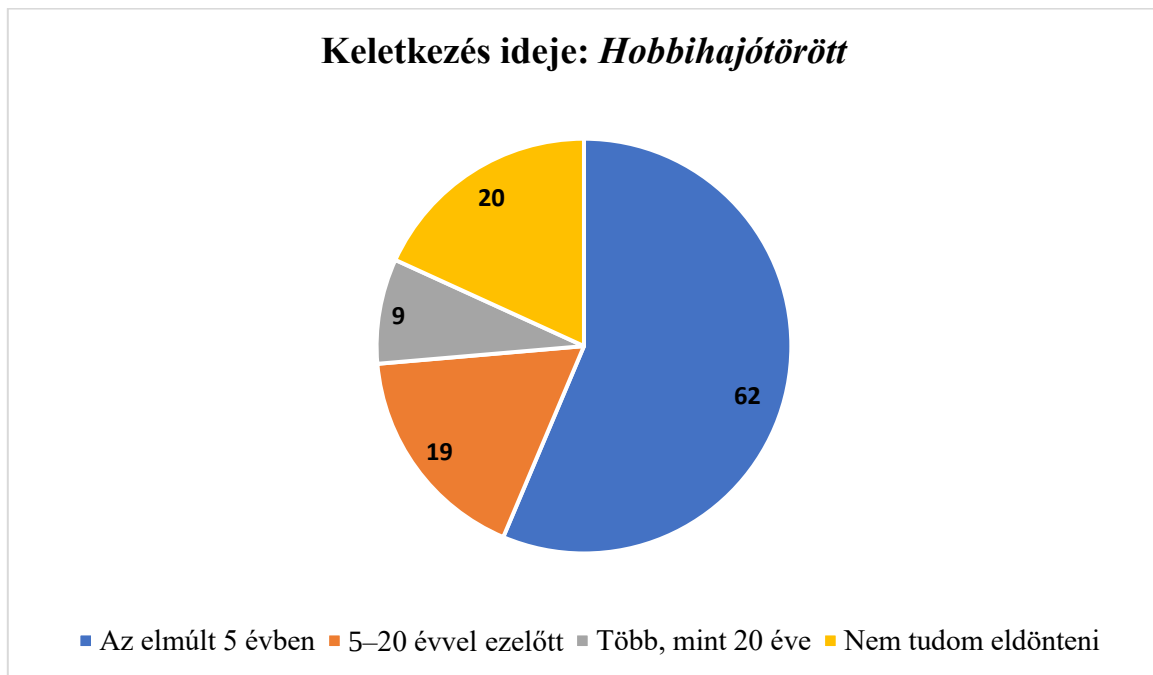
(3) úszni sose tanulok már meg
 (3) úszni sose tanulok már meg; hiszen
 hajóroncs vagyok érzelmileg
 (2) (1. versszak)
 (2) (2. versszak)
 (2) (3. versszak)
 (2) és a habok között lebegve várlak
 téged; a mentőcsapatot
 (2) (hét napjai idézve)

(2) (hét napjai idézve 6)
 (2) hajóroncs
 (2) hajótörött az élet tengerén
 (2) hétfőn veszek egy csónakot...
 (2) megunom
 (2) minden egyes héten ugyanez; semmi
 kedvem sincsen semmihez
 (2) nem érdekel
 (2) roncs

A *hobbihajótörött* szó kimondottan erős stílusértékét támasztja alá az, hogy ez a szó volt a legtöbb, 20 kitöltő számára szaliens, 11-en pedig az ezt tartalmazó teljes sort jelölték meg. Ez a szóösszetétel újszerűsége miatt is lehetséges: a *hobbi* előtag ugyanis azt sugallja, hogy a hajótöröttség metaforája által megjelenített érzelmi- vagy létállapot afféle „szabadidős tevékenység”, azaz egyéni döntés kérdése, hogy valaki (a dal esetében annak megnyilatkozója) ebben az állapotban van-e vagy sem. Ezzel a megnyilatkozó egyben mintha saját fájdalmát érvénytelenítené, mondván, hogy saját döntése(i) miatt van a hajótöröttség állapotában. Az előfordulások számából arra következtethetünk, hogy a kérdőív kitöltői érzékelték az újszerű szóösszetétel magas poétikai és stilisztikai potenciálját.

12 kitöltő a válaszában kifejtette, vagy utalt rá, hogy a dalszöveg elején megjelenő *hét napjai* befolyásolhatta a stílustulajdonítását. A dalszöveget a hétfőtől péntekig haladó sorok gondolatritmusa indítja, mely – a címadó szóösszetételhez hasonlóan – igen erős stíluspotenciállal rendelkezhet.

3. *Stílusa alapján Ön szerint mikor keletkezhetett az olvasott dalszöveg?*

8. ábra. *A Hobbihajótörött c. dalszöveg keletkezési ideje az adatközlők szerint*

Ezen dalszöveg esetében a válaszadók igen nagy többsége „Az elmúlt 5 évben” lehetőséget jelölt meg, mely helyes, a dal ugyanis 2020-ban jelent meg. Ugyanakkor aránylag kevesen jelölték meg a „Több, mint 20 éve” lehetőséget és aránylag sokan a „Nem tudom eldönteni” választ. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy az adatközlők jelentékeny része számára ismerős volt a dal, akiknek pedig nem, többnyire azok sem tartották azt régi keletkezésűnek.

6. A nem, az életkor és az iskolázottság mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényezők

Ebben a fejezetben elméleti következtetésekkel és a kérdőív eredményeire építve gyakorlati példákkal kísérlem meg alátámasztani azon hipotézist, mely szerint a dalszövegek megismerésekor a befogadói stílustulajdonítást az alábbi három tényező döntő mértékben befolyásolta:

- a befogadó **neme**,
- a befogadó **életkora**,
- a befogadó **iskolázottsága**.

A vizsgálat elméleti háttérét a stílus szociokulturális tényezőinek modellje jelenti, erről l. pl.. Tolcsvai Nagy (2012), illetve (2006b): eszerint a stílustulajdonítás során „a szövegalkotásban

vagy -megértésben a beszélő vagy a hallgató hozzárendeli a megformáltsághoz saját nyelvi értékrendjének egy (vagy több) elemét”.

6.1. A befogadó neme mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényező

A stílustulajdonítást döntő mértékben befolyásolhatja, hogy a befogadók nemüktől függően feltételezhetően más elvárásnormával rendelkezhetnek. Ez elsődlegesen az érték szociokulturális tényezője mentén nyilvánulhat meg, ugyanis az adott szövegben potenciálisan nyelvi megjelenített férfi–nő-viszonyulásokat az eltérő nemű kitöltők az érték szempontjából jó eséllyel eltérő módon értékelik. Egy olyan dalszöveg, amelyik a férfiakat a tételezett hierarchiában a nők felé látszik állítani, az érték tényezője mentén a női kitöltők számára inkább az *értékmegvonó* és a *közömbös* közötti tartományt aktiválja, míg a férfi kitöltők esetében inkább az *értékmegvonó–értéktelítő* skála *közömbös* tartományát (az ebben a tekintetben igen megosztó Hiperkarma: *Lidocain* című dalszöveggel kapcsolatban, melynek stílusát az adatközlők kimondottan provokatívnak ítélték meg, l. még Túrmezei Nagy 2023: 200–202).

6.2. A befogadó életkora mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényező

A kutatáshoz készített kérdőív kitöltőinek életkor 14 évtől 74 évig terjed. A stílustulajdonítás szempontjából kulcsszerepe van annak a nyelvi elvárásnormának, melyet egy adott nyelv beszélője jórészt nyelvi szocializációja során tesz magáévá. Ha ilyen tekintetben szembeállítjuk a kérdőív legfiatalabb és legidősebb kitöltőjét, akkor azt láthatjuk, hogy a két egyén nyelvi szocializációja teljesen más korszakokban zajlott, valamint a 14 éves kitöltő esetében még befejezettnek sem tekinthető. Ebből az következik, hogy az életkor függvényében egy-egy befogadó (a kutatásban szereplő dalszövegek esetében a fikcionális diskurzusban a nyelvi szimbólumok befogadója) gyökeresen eltérő elvárásnormával közelíthet ugyanazon szöveghez.

A dalszövegek elemzésével kapcsolatban nem elhanyagolható annak jelentősége sem, hogy az *alternatív* mint zenei rétegre, ill. stílusra utaló kifejezés, ezzel együtt pedig az ide sorolt dalszövegek maguk is először az 1980-as években jelentek meg. Míg a fiatalabb kitöltők számára már evidencia az „alternatív zene” létezése, és a dalszövegekkel kapcsolatos, nem tudatosított elvárásnormáik is ennek megfelelően alakultak/alakulnak ki, addig az idősebb kitöltők esetében nagyobb az esélye, hogy – mivel a könnyűzenei dalszövegekre általában vonatkozó elvárásnormáik korábban alakultak ki – az alternatív zenei dalszövegek nyelvi megformáltságát szokatlannak látják. Ez elsősorban a magatartás/diskurzus és a helyzet szociokulturális tényezője mentén nyilvánulhat meg; előbbi esetén a *közömbös* felől a *durva* és

bizalmas tartományok felé, utóbbi esetén pedig a *közömbös* felől az *informális* tartomány felé való elmozdulás formájában.

6.3. A befogadó iskolázottsága mint a stílustulajdonítást befolyásoló tényező

A dolgozatban bemutatott kérdőíves kutatásban a 3. szociodemográfiai vonatkozású kérdés az adatközlők iskolázottságára vonatkozott, mely – hipotézisem szerint – szintén nagy mértékben befolyásolja a befogadói stílustulajdonítást. Az életkorhoz hasonlóan az iskolázottságról is feltételezhető, hogy elsősorban a befogadó tudat alatt működtetett nyelvi elvárásnormáját tekintve van meghatározó szerepe. Ez, többek között, olyan módon nyilvánulhat meg, hogy a szociokulturálisan magasabban szituált befogadó (melyet kutatásomban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők csoportja reprezentál) számára a nyelvváltozat szociokulturális tényezője mentén ugyanazon dalszöveg esetében a nyelvi megformáltság potenciális *választékossága* kevésbé szaliens.

7. Összegzés és kitekintés

A tanulmányban bemutatott kutatás alátámasztja azt a könnyűzenei dalszövegeknek, jelen esetben az alternatív zenei dalszövegeknek nyelvi-stílusbeli jellemzőire vonatkozó előfeltevést, miszerint azok jellemzően a kanonikus lírai szövegekhez hasonló nyelvi konstrukciókat tartalmaznak, így produktív lehetőség azokat kognitív stilisztikai és poétikai szempontú vizsgálatoknak alávetni.

A dalszövegek azonban ezeknek a daloknak csak egyik összetevőjét képezik, a stílus- és jelentésképzés szempontjából a zene is konstitutív tényező; tehát a zene és a dalszöveg együttesen határozzák meg a dalokat, ezek egymással való kölcsönhatása is nagyban befolyásolja a stílusról alkotott benyomásainkat. A kettő együttes vizsgálata összetett interdiszciplináris vállalkozás, melynek megvalósításához a nyelvészeti elemzésben bevett szempontrendszer mellett zenei szempontok érvényesítése is szükséges.

A kérdőív dalszövegekkel kapcsolatos kérdéscsoportjai 1. kérdésénél alkalmazott módszer, miszerint az adatközlők egyaránt választhattak előre megadott kategóriák közül és maguk is kibővíthették a saját meghatározásaikkal, produktívnak bizonyult, az így született adatok ugyanis reprezentatív metszetét adhatják annak, hogy az adott dal mely lehetséges stílusmintákat milyen megoszlásban képes aktiválni.

A stílus szempontjából szaliens nyelvi elemek vizsgálatánál a hatból négy dalszövegnél is a cím (*Hol volt hol nem volt, Ragaszkodhatatlan szív, Kár, Hobbihajótörött*) a dalszövegen belüli előfordulása bizonyult a leginkább szaliens elemnek. Ez részben annak is tulajdonítható,

hogy – a *Ragaszthatatlan szív* kivételével – az egyes dalokban ezek a szavak többször is ismétlődtek, valamint a megformáltságukból eredő stíluspotenciálból is. A dalszövegek és címük közti összefüggés stilisztikai szempontú vizsgálata a későbbiekben produktív lehet: az ebben a kutatásban alkalmazott adatgyűjtés során az adatközlők a stílusra az egyes szövegek címének ismerete nélkül reflektáltak, azonban feltételezhető, hogy a cím ismeretében a kitöltői válaszok bizonyos mértékig eltértek volna.

A kutatásban szereplő és az ugyanezen műfajba sorolt dalszövegek, ill. a könnyűzenei dalszövegek általában véve hasznos tananyagot és egyben elemzési anyagot jelentenek az oktatás számára is. A kutatás adataiból látszik, hogy ezek a szövegek nyelvileg és stilisztikailag sokszínűnek bizonyultak, emellett az általános- és középiskolai tananyagban szereplő alakzatok illusztrálására, elemzésük gyakorlására is jól használható szövegek lehetnek.

A dolgozat kezdeményezte azon tényezők feltérképezését is, melyek a stílustulajdonítás folyamatait nem a szöveg, hanem a befogadó oldaláról befolyásolhatták. Az empirikus adatgyűjtési módszer elsősorban a dalszövegek nyelvi potenciálja felől tette lehetővé az egyéni stílustulajdonítás vizsgálatát.

Annak vizsgálatához, hogy az egyén szociokulturális tényezői, itt különösképpen az életkor, az iskolázottság és ezzel összefüggésben a nyelvi horizont, valamint a nem a stílustulajdonítást ezen szövegtípus vonatkozásában hogyan befolyásolják, egy újabb módszertan kidolgozását készíti elő a jelen dolgozat. Ennek az előkészítésnek a tartalmi elemei főleg a következőkben jelölhető meg: a tágabb vizsgálat keret kijelölése a funkcionális kognitív stilisztika modelljének alkalmazásával, a széleskörű anyaggyűjtéssel, releváns eredményeket ígérő vizsgálati korpusz létrehozása, egy szélesebb körű elemzés megvalósítását lehetővé tevő szövegkorpusz összeállításának elindítása.

SZAKIRODALOM

- Ballagó Júlia 2021. A lírai diskurzus résztvevőinek szociokulturális szituáltsága alternatív és populáris dalszövegekben. In: Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd (szerk.): *Líra, poétika, diskurzus*. Eötvös József Collegium, Budapest. 251–72.
- Domonkosi Ágnes – Simon Gábor szerk. 2018. *Nyelv, poétika, kogníció*. Líceum Kiadó, Eger.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of cognitive grammar. Volume I. Theoretical prerequisites*. Stanford University Press, Stanford, California.
- Pethő József 2011. A figura-alap viszony a nyelvben és a nyelvléírásban. *Magyar Nyelvőr* 135: 187–94.
- Pethő József 2012. A figura-alap viszony és a stílus. In: Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. ELTE, Budapest. 73–96.
- Pethő József 2013. Stílus és szövegtípus. In: Kugler Nóra – Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd (szerk.): *A megismerés és az értelmezés konstrukciói. Tanulmányok Tolcsvai Nagy Gábor tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 75–85.
- Simon Gábor 2016. *Bevezetés a kognitív lírapoétikába. A költészet mint megismerés vizsgálatának lehetőségei*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Sinha, Chris 2001. The Epigenesis of Symbolization. *Lund University Cognitive Studies* 85–95.
- Tátrai Szilárd 2012. Az aposztrofé és a dalszövegek líraisága. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): *A stilisztikai-retorikai alakzatok szöveg- és stílusstruktúrát meghatározó szerepe*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 197–207.
- Tátrai Szilárd 2018. Hárman egy ladikban. Kontextualizáció, perspektiválás és személyjelölés a dalszövegekben – társas kognitív megközelítés. In: Domonkosi Ágnes – Simon Gábor (szerk.): *Nyelv, poétika, kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban*. Líceum Kiadó, Eger. 65–78.
- Tátrai Szilárd – Ballagó Júlia 2020. A stílustulajdonítás szociokulturális szituáltsága. Funkcionális kognitív megközelítés. *Magyar Nyelvőr* 144: 1–43.
- Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. ELTE, Budapest. 19–49.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2006a. Szövegtan. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 149–74.

- Tolcsvai Nagy Gábor 2006b. Stilisztika. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 628–52.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2012. A stílus szociokulturális tényezőinek kognitív nyelvészeti megalapozása. In: Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. ELTE, Budapest. 19–49.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Tomasello, Michael 2002. *Gondolkodás és kultúra*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Túrmezei Nagy Márton 2023. Magyar alternatív dalszövegek kognitív stilisztikai-poétikai vizsgálata. Egy kérdőíves vizsgálat eredményei. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 16/2: 186–205.